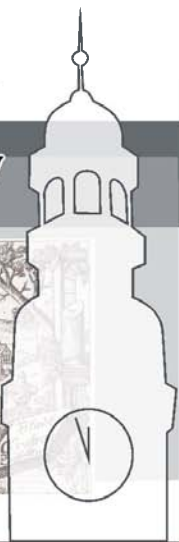

BULLETIN No 163/9 - 2008

Společnosti přátel historie města Chrastavy

Před padesáti lety se v Chrastavě maturovalo

V historii chrastavského poválečného školství bylo období, kdy se naše nevelké město mohlo pochlubit střední školou, která byla zakončena maturitou.

Od roku 1958 až do roku 1966 byla ve školní budově za kostelem umístěna tzv. střední všeobecně vzdělávací škola (SVVŠ). Myšlenka to byla jistě dobrá : zajistit nadaným dětem z Chrastavy a okolí řádné středoškolské vzdělání, aby nemusely dojíždět jinam. Mělo to však také několik nevýhod, a to nedostatek studentů a především kvalifikovaných profesorů. Do chrastavské střední školy se hlásili nejen žáci chrastavských škol (škola na náměstí a škola za kostelem byly tehdy samostatné a každá z nich měla svého ředitele), ale také z Hrádku nad Nisou a z Mníšku, několik jich dojíždělo také z Liberce. (Až do té doby byla v prostorách bývalé restaurace „Na Vyhliďce“ učebna pro dálkově studující pracovníky Elitexu, pobočka liberecké střední průmyslové školy strojní, kde se také maturovalo.)

Prvním ředitelem chrastavské SVVŠ byl PhDr. Josef Kostlán z Hrádku nad Nisou, který později po dobu 12 let zastával funkci ředitele gymnázia ve Frýdlantě v Čechách (po tu dobu bydlel ve služebním bytě v budově školy). Po něm převzal tuto funkci prof. Karel Hembera z Liberce, poslední dva roky existence chrastavského gymnázia řídil školu uč. František Kracík.

Profesoři sem většinou dojížděli z libereckého gymnázia. Jediným místním vyučujícím byl Vladimír Hataš (obor čeština – dějepis), který měl kvalifikaci pro výuku na středních školách. Matematiku vyučoval prof. Jindřich Šádek, němčinu a latinu prof. M. Michálková, biologii prof. Kučera a další.

Mnozí z chrastavských studentů pokračovali pak ve studiu na vysoké škole, např. Ing. B. Václavík, Ing. K. Vániš, několik studentek absolvovalo pedagogickou fakultu v Ústí nad Labem (p. uč. E. Děkanová - Kašková, p. uč. J. Ronová – Bezvodová a další).

Jedna drobná vzpomínka na tato léta. Jedním z předmětů pro studenty SVVŠ byla tzv. výrobní praxe. Vždy jeden den v týdnu pracovali v tehdejší podniku Totex (Elitex). Učili se obsluhovat některé obráběcí stroje, jako např. soustruh či frézu, a vyrobené součástky si ukládali kvůli kontrole. Ti chlapci a děvčata, kteří se učili náročnou matematiku, chemii či deskriptivní geometrii, ruštinu, angličtinu či němčinu, někteří dokonce latinu, nebyli jistě tak fyzicky zdatní jako jejich starší dělničtí spolupracovníci. Přesto byli často napomínáni, aby zvolnili pracovní tempo. Počet výrobků totiž narušovali pracovní morálku v celé dílně. Pro studenty z toho vyplývalo důležité životní poučení: Dělej, jako že děláš, v práci se nepřetrhni. Za to tě stejně nikdo nepochválí, spíš naopak...

Když byla v roce 1966 „jedenáctiletka“ v Chrastavě zrušena, většina studentů pak dokončila studium s maturitou v Liberci.

Bylo období, kdy poměrně velký počet studentů dojížděl z Chrastavy autobusem do gymnázia ve Frýdlantě. Dnes všichni zájemci o studium na gymnáziu dojíždějí do Liberce.

- FV -

Pouť v Kryštofově Údolí se opět vydařila

Tradiční Anenská pouť v Kryštofově Údolí ani letos nezklamala tisíce návštěvníků, kteří sem přijeli autem nebo historickým vlakem. A zajištěno bylo tentokrát i to hlavní: POČASÍ.

Velké parkoviště na kraji vesnice, doprava starodávným autobusem do centra dění a pak následovala pastva pro oči i pro uši. Poněkud nemile překvapilo návštěvníky vstupné ve výši 80,-Kč (pro děti byl vstup zdarma). Po zhlédnutí všech atrakcí a zajímavých programů však návštěvník určitě nelitoval. Stálo to za to...

I letos tu byly desítky stánků s keramikou, starými řemesly, kořením, vkusnými doplňky, tureckým medem a medovinou, ale bylo tu i leccos nového. Co? Například tajuplný stan, v němž se zájemci mohli dozvědět svůj budoucí osud z karet (taroků), nebo sympatická rychlokreslárka portrétů na počkání.

Velkou atrakcí letošní kryštofodolské poutě byl nedávno dokončený orloj, v pořadí třetí v celé České republice. V poledne si pohyblivé figurky přišly prohlédnout stovky zvědavců. Penzión „Eva“ dal pohotově vytisknout pohlednice se všemi třemi orloji – v Praze, v Olomouci a v Kryštofově Údolí.

Hrálo se tu dětské divadlo, děti se mohly povořit na koních, labutě na kolotoči se vznášely opravdu vysoko... Mnozí si na pouti koupili různé skládačky a hlavolamy. Zaznívaly tu tóny starého flašinetu, po ulici se procházely slečinky s paraplíčkem, vojáci a policajti, nechyběl tu ani jezdec na prastarém velocipedu s obrovským předním kolem a třímetrový šašek na chůdách.

Ani folklor tu letos nechyběl. Kromě podještědského souboru „Jizera“ obohatil letošní program také dívčí soubor „Irské sestry“, který sklídil u diváků a posluchačů velký úspěch. Líbila se jim typická keltská hudba.

Letošní pouť v Kryštofově Údolí byla v mnoha směrech zdařilým pohledem do dob našich prababiček. Jak snadné by bylo pozvat sem pár vietnamských prodavačů s „hadry“, pustit do tlapkačů nějakou superhluchou moderní hudbu a tvářit se, že jediné takto má vypadat pouť a že jinak to dělat nejde. Naši sousedé v Kryštofáku našťástí nejdou touto cestou a každým rokem nás znovu a znovu přesvědčují, že pouť může vypadat zcela jinak. Odměnou za toto snažení jsou vděční návštěvníci, kteří přijedou příští rok určitě zase.

F. Vydra

Z prázdninové činnosti Společnosti přátel historie města Chrastavy

V sobotu 23. 8. uspořádala SPHMCH již tradičně prázdninový zájezd pro veřejnost do zajímavých míst ve vzdálenějším okolí.

A že to byla místa opravdu zajímavá, se mohl přesvědčit každý, kdo se k nám přidal. První zastávka byla v Bozkově. Zmínka o něm je již v r. 1356. Mniši zde založili farnost Panny Marie v Bozkově. Ze známé vrchnosti, která vlastnila město, jmenujme Valdštejny, Smiřické, Albrechta z Valdštejna, rod De Fours či příslušníky rodu Rohanů.

Kostel Navštívení Panny Marie v Bozkově je dominantou a ozdobou, k níž přispělo jistě i noční nasvícení. Tak dlouho jsme tam sice nebyli, ale zato jsme mohli obdivovat krásu kostela zevnitř. Na místě dnešní stavby stálo v minulosti staveb několik, ale není známo, jakou měli podobu. Nejstarší památky v kostele jsou ze 16. Století. Jde o sochu Madony a zvon z r.1555. Kostel byl téměř zničen za 30 leté války – Švédové zde měli kasárna a vnitřní zařízení zcela zničili.

Zásahu o věhlas poutního místa má Polyxena de Fours, která se rozhodla postavit v místě nový kamenný kostel. Když se později přijela podívat na jeho podobu, byla prý velmi zklamaná, že je tak malý. U tzv. Sejkorské kapličky nechala kočár otočit a již nikdy Bozkov nenavštívila. Z vrcholu věže byl krásný pohled do okolí. Bozkov se stal v r. 2007 vítězem krajského kola Vesnice roku.

Poté jsme navštívili Bozkovské dolomitové jeskyně, objevené v r. 1967 a veřejnosti přístupné r.1969. Prošli jsme pod zemí chodby v délce asi 1 km – ve skutečnosti jsou chodby mnohem delší. Obdivovali jsme největší podzemní jezero. Krásná krápníková výzdoba všechny uchvátila. Někteří zde byli poprvé. Jeskyně si právem zaslouží prohlášení za Národní přírodní památku.

Další zastávkou byla prohlídka vodního mlýna v Roztokách u Semil. Malá vesnička nedaleko Bozkova – asi 4 km – vznikla ve 14.století. Roztocký mlýn je posledním ze čtyř mlýnů na Staroveském potoce. Po tři staletí zde působil mlynářský rod Fiedlerů. Syn posledního mlynáře p. Novotný mlýn znovu opravil a zpřístupnil veřejnosti. Dovzdělali jsme se od něho mnoho zajímavých věcí, např. jak vznikl mlynářský erb – existuje i pověst o jeho vzniku – předvedl nám i různá zařízení při práci. Ukázal nám i skutečnou raritu – štosku, což je mlýnské zařízení na čištění krupice z r. 1840. Tomuto mlýnu se říká krcálek, drčák či klapáč. Krcálek proto, že to byl mlýn malý, měl dva mlýnské kameny – pevný a otočný. Obilí se nemlelo na prodej. Klepáč proto, že klapání bylo slyšet široko daleko. Ve skutečnosti to není klapot mlýnského kola, ale vysévačů v něm. A drčák proto, že mlýnské kolo bylo poháněno drnovou vodou potoka. Mlýn je velmi zajímavý i pro děti. Najdou zde nezbytného vodníka, čerta, princeznu či čarodějnici – velmi krásné jsou loutky v poschodí mlýna. Pan mlynář o všem velmi krásně a poutavě vyprávěl, že se nám ani nechtělo odejít.

Ani Vysoké nad Jizerou nás nezklamalo. Městečkem se stalo r. 1352. Dominantou je kostel sv. Kateřiny z r.

1725. Byl sice zavřený, ale dalo se nahlédnout dovnitř skleněnými dveřmi. V obci najdeme pomník K. H. Borovského, mariánský sloup na náměstí K. Kramáře, jeho rodný dům č.p.10. Narodil se zde 10.12.1860. V r.1859 zde byla pošta a četnická stanice. Asi málokdo si nechal ujít krátkou procházku ke Kramářově vile – dnes hotel s velkým a poněkud zarostlým parkem. Většina navštívila také městské muzeum. Přestože byla expozice ochuzena o část z důvodu rekonstrukce, bylo se na co dívat. Při vstupu nás zaujal pohyblivý Metelkův betlém, v současné době restaurovaný.

Pro zajímavost – v libereckém muzeu je rovněž mechanický betlém Metelkův. Jedná se však o jeho bratrance. Další z rodu Metelků vytvořil betlém, který je k vidění v plné kráse v jilemnickém muzeu. I jeho autor je další bratranec Metelků. Prý mezi nimi vládla i určitá rivalita, kdo udělá nejhezčí betlém.

Najdeme zde národopisnou expozici, model hradu Nístějka – dnes nepatrné zbytky původně strážního hradu. Zajímavá jsou i řemesla ve městě. Příznačné bylo lnářství, později slaměnkářství či navlékání skleněných korálů, dokonce se zde vyráběly i bačkory – od 19. století do nedávné doby. Mezi osobnosti tohoto kraje patří historik Vincenc Kramář či politik Karel Kramář.

Poslední naší zastávkou byl Harrachov – muzeum hornictví a prohlídka dnes nefunkčního dolu, otevřeného pro veřejnost v r. 2003. Tato expozice patří k našim nejnovějším. Najdeme tu nástroje a pomůcky, které se používaly při těžbě, důlní lokomotivu, klece a vozíky. Trasa je dlouhá asi 1 km a prohlídka trvala skoro hodinu. Paní průvodkyně byla velice milá a zajímavě a poutavě vyprávěla a zodpovídala všechny dotazy z našich řad.

Výletu přálo i počasí – nespadla ani kapička. A tak i přesto, že některým vadilo časné vstávání, byli nakonec spokojeni. Dostali také malou brožurku s místy, které jsme navštívili. Chtěla bych poděkovat touto cestou řidiči p. Nemešovi, který nás bezpečně dovezl domů a p. Z. Šimkovi za vedení zájezdu. Těším se s našimi příznivci na některém z příštích zájezdů.

Zpracovala Jaroslava Špaková.

Historické události v září

15. 9. 921 byla zavražděna Ludmila – Lidmila – manželka prvního historicky doloženého Přemyslovce Bořivoje. Podle legendy byla zardoušena vlastním závojem. Pocházela z kmene Pšovianů. Spolu se svým manželem přijala křesťanskou víru. Po manželově smrti vládli jejich synové – nejprve Spytihněv, pak Vratislav. Ten měl za manželku Drahomíru z kmene Stodoranů. Jejich syn Václav byl Ludmilou velmi oblíben. Věnovala mu zvláštní péči a vychovávala ho ke křesťanské víře. V době panování nezletilého Václava docházelo ke střetům. Podle jedné verze se jednalo o boj mezi křesťanským světem – Ludmila – a pohanským – Drahomíra. Spíše však šlo o střet mocí. Ludmila se po určité době odebrala do ústraní na hrad Tetín. Ale napětí přetrvávalo a tak zřejmě z popudu Drahomíry přijeli na její hrad Tetín dva velmožové a provedli následně krutý čin. Dopadli však také špatně, byli zahubeni rozhněvaným lidem.

Brzy po smrti Ludmily ji lidé začali uctívat jako mučednici. Vnuč Václav nechal převézt její ostatky do Prahy a pochovat v chrámu sv. Jiří. V r. 1981 byla otevřena tomba s jejími pozůstatky. Byly nalezeny zbytky několika textilií, jednalo se asi o část oděvu, snad pokrývku hlavy či závoj.

Ludmila se stala první českou mučednicí a spolupatronkou země české.

28. září je uctíván další světec – sv. Václav, nejstarší syn Vratislava a Drahomíry. Pod vlivem své babičky se mu dostalo vychování ve víře křesťanské. Později se dostal do střetu s římským císařem Jindřichem Ptáčníkem a byl poražen. Podle legendy se český kníže zavázal platit říši 300 volů a stejné množství hřiven stříbra. Tzv. tribut pacis – poplatek za mír – byl v té době běžný. Tím Václav ztratil pozici, toho využil jeho bratr Boleslav, který ho v r. 935 ve Staré Boleslavi dal zavraždit, když se Václav odebral ráno k novému kostelu na jitřní mši. Společně s ním byl zabit i jeho synek a družina, matce Drahomíře se podařilo uprchnout.

Svátek sv. Václava uctívala celá země. Konaly se slavnostní mše,

veselice, poutě, posvícení atd.

Den sv. Václava byl významným dnem i v hospodářském kalendáři. Čeledínům končila služba u sedláka a končilo se i s pastvou na salaších. Od toho dne bylo povoleno pást dobytek i na strništi.

Svatý Václav se stal národním světcem i přesto, že za doby panování Habsburků byl do popředí dáván sv. Jan Nepomucký. Václav se stal jedním ze základních symbolů státnosti.

26. 8. 1278 na den sv. Rufa byl v bitvě s římským a uherským císařem Rudolfem Habsburským na Moravském poli u Suchých Krut poražen Přemysl Otakar II. Krále „železného a zlatého“, jak se mu říkalo, zabili zřejmě rakouští rytíři. Tím pro české země nastala velice zlá doba. Syn Václav byl ještě dítě a nebylo, kdo by převzal vládu. Nakonec se poručíkem malého Václava II. stal Ota Braniborský a zároveň převzal i správu Čech. Jindřich Vratislavský získal Kladsko a Rudolf Habsburský území Moravy. Přemyslova manželka královna Kunhuta obdržela Opavsko.

10. 9. 1898 byla v Ženevě zavražděna císařovna Alžběta Rakouská zvaná Sisi. Byla a dosud je považovaná za jednu z nejkrásnějších panovnic Evropy. Žena velice rozporuplná a její život dosud svádí k různým interpretacím. Byla velice vzdělaná, ovládala maďarštinu, novořečtinu a řečtinu, dokonce psala i básně. Je známo, že si pěstovala dobrou fyzickou kondici, cvičila, jezdila na koni, konala dlouhé procházky. Smrt jediného syna Rudolfa, který spáchal sebevraždu zastřelením, ji hluboce zasáhla. A tak anarchista Lucheni, který ji probodl pilníkem, když šla na loď, vlastně její neklidnou duši vysvobodil.

V září 1779 projížděl Vítkovem do Saska Josef II.

29. 9. 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda.

Podle dostupných pramenů zpracovala J. Špaková

Srpnové události před čtyřiceti lety ve vzpomínce

Minulý měsíc jsme vzpomínali 40. výročí obsazení naší republiky sovětskými vojsky. Byl jsem tehdy v srpnu 1968 vedoucím prázdninového kurzu ruštiny, který se konal v prostorách lesnického učiliště v Hejnicích. Bylo tam 32 ruských dětí z družebního okresu Kovrov a zhruba stejný počet našich českých žáků z oblasti od Jablonce po Teplice. Kurz začal 10. srpna a měl trvat dva týdny. Nikdo z nás tehdy netušil, že nebude nikdy dokončen...

21. srpna brzy ráno mě probudila kuchařka, která pro všechny účastníky kurzu vařila, se slovy: „Pane učitelé, jsou tady Němci!!!“ Nebyla to tak nesmyslná informace, jak by se na první pohled mohlo zdát. Jak známo, hranice kolem Žitavy překročili tehdy vojáci NDR a Polska jako důvěryhodní spojenci SSSR.

Od toho dne byl samozřejmě s výukou konec. Vedoucí ruské skupiny soudruh Bobrov, když jsme mu pustili vysílání pražského rozhlasu a přeložili jsme mu, co se děje, řekl: „Mě nezajímá, co hlásí Praha, já chci slyšet Moskvu!“

Mezi našimi a ruskými dětmi se za těch deset dní, co kurz probíhal, vytvořily docela pěkné, přátelské vztahy. Postupně si začali pro své děti přijíždět rodiče a nemohli pochopit, jak srdečně a často se slzami v očích se jejich ratolesti loučí s „okupanty“.

Museli jsme zajistit, aby se ruské děti dostaly bezpečně na hranice s Polskem, protože byla dohoda mezi polským a sovětským velvyslanectvím, že děti pojedou domů přes polské území. Nastal téměř neřešitelný problém: sehnat alespoň jediného řidiče městského autobusu, který by byl ochoten dovézt ruské děti do Habartic na Frýdlantsku, kde jsme je měli předat polským pohraničnickům.

Dlouho se zdálo, že se nenajde ani jeden řidič, který by tam děti dovezl, protože protisovětská nálada mezi českou veřejností byla velmi silná a kolegové by takového „zrádce“ nepochybně odsoudili.

Děti čekaly na odvoz několik hodin. Děvčátka s typickými čůpky a mašlemi svým vzhledem na první pohled prozrazovaly, že nejsou Češky. Lámali jsme si hlavu, co dělat, aby autobus s dětmi nebyl cestou k hranicím napaden rozvášněným davem „hrdinů“, kteří by byli schopni autobus zastavit a mstít se třeba i na dětech. Zodpovídali jsme za jejich bezpečnost, i když my sami jsme v těch okamžicích byli zaskočeni událostmi a vstup vojsk jsme nemohli schvalovat.

A pak napadla někoho spásná myšlenka: Polepíme okna autobusu portréty Alexandra Dubčeka (těch bylo tehdy všude víc než dost) a zamaskujeme tak, že uvnitř sedí ruští kluci a děvčata. Prožívali jsme nelehké chvíle a oddechli jsme si teprve tehdy, když autobus dojel na hranice do Habartic.

PhDr. František Vydra

Zajímavosti o jednom jméně

V minulosti až do současné doby je jedno z nejoblíbenějších ženských jmen Marie, která slaví svátek 12. září. V češtině najdeme mnoho obdob tohoto jména – Mařenka, Maruška, Máňa, Maryša, Majka, Mářinka, Maryčka, Manka, u jiných jazyků Mary, Mása, Mája, Marika, Marion, Manon. Velmi pěkné je staročeská Máří. Ze jména Marie byla odvozena další. Např. Mercedes se osamostatnila ze španělského Maria de las Mercedes – Milosrdná. Obdobně vznikla Dolores – Bolestná, Carmen – Píseň – zřejmě se jedná o mariánskou píseň, dále Carmela – hora v Palestině, zasvěcená p. Marii. Annunciata či Nunciata – vznikla ze slova Zvěstování, Immaculata či Imma znamená Čistá, Alma – Vyvýšená.

Původní význam slova je Mirjam – Bohem milovaná.

Tak nezapomeňte v tento den popřát také Maje, Marietě, Marilyn, Marion, Marise, Maritě, Marleně či Maryle. Všechny dnes mají svátek, takže všechno nej.

Dle dostupných pramenů zpracovala J. Špaková

Pojed'te s námi do Litoměřic

Společnost přátel historie města Chrastavy pořádá v úterý 23. září autobusový zájezd na zahradu Čech do Litoměřic. Odjezd je v 7 hodin z náměstí, návrat kolem 18. hodiny. Cena zájezdu je 160 Kč. Je ještě několik volných míst, zájemci se mohou přihlásit v městském infocentru. Cestou je plánovaná zastávka v Úštěku.

Dalších deset zajímavostí o Valdštejnovi

Víte, že 24. 1. v r. 1634 zbavil Ferdinand II. Valdštejna vrchního velení a přikázal ho zatkout?

Víte, že v pátek 24. 2. 1634 přijíždí do Chebu a je těžce nemocen?

Víte, že 25. 2. byli při večeři zavražděni Valdštejnovi věrní důstojníci – Trčka, Kinský, Illov a Niemann?

Víte, že 25. 2. 1624 v nočních hodinách podlehl Valdštejn setníkovi W. Deverouxovi, který ho přišel zavraždit?

Víte, že Valdštejnovy ostatky byly pohřbeny nejprve ve Stříbře, v r. 1636 byly převezeny do Prahy a poté do hrobky kláštera ve Valdicích u Jičina?

Víte, že do kaple sv. Anny v Mnichově Hradišti nechal převést jeho pozůstatky vzdálený příbuzný z rodu Valdštejnů, když byl klášter v r. 1785 zrušen?

Víte, že společně s ním jsou v hrobce uchovány ostatky jeho první ženy Lukrécie Nekšové z Landeka a jeho syna Karla, který zemřel v kojeneckém věku?

Víte, že na válečná tažení a vojenské výpravy vozil s sebou Valdštejn osobní cestovní oltář?

Víte, že po jeho smrti oltář manželka Isabela Kateřina věnovala do chrámu v Hejnicích, kde si ho můžete prohlédnout?

Víte, že Isabela Kateřina z Harrachu se již nikdy podruhé nevdala?

Na dalších deset zajímavostí o Albrechtu z Valdštejna se můžete těšit v říjnovém Bulletinu.

Podle dostupných pramenů zpracovala J. Špaková

OZNÁMENÍ PRO ŠKOLY

Upozorňujeme učitele dějepisu, ale také učitelky 1. – 5. Třídy ZŠ, že se zahájením nového školního roku budou mít možnost domluvit si s pracovníky městského muzea termín návštěvy pro jejich třídu. Je však třeba ohlásit návštěvu alespoň dva dny předem.

Kromě prohlídky muzejních sbírek si budou moci žáci prohlédnout také dvě městské kroniky.

Nabízíme zájemcům, že si během návštěvy budou moci zakoupit sborníky pověstí, ale také publikace o historii města a nejbližšího okolí: Chrastava, Andělská Hora, Vítkov, Nová Ves, Chotyně.

Připravili jsme pro Vás také kvíz (soutěž), při němž budete moci prokázat své znalosti historie.

Těšíme se na vaši návštěvu!

BULLETIN

Společnosti přátel historie města Chrastavy

No 163 / 9 - 2008

Vydává Společnost přátel historie města Chrastavy
Připravil: PhDr. F. Vydra, J. Špaková

Sazba, tisk a distribuce je zajišťována prostřednictvím
Chrastavských listů – zpravodaje MěÚ Chrastava.